

**MEDIA-KOMMUNIKATIV MULOQOTDA
PARALINGVISTIKANING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Asqaraliyeva Xayotxon Akbarali qizi., Ganiyeva Dildora Azizovna
Farg'ona davlat universiteti

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qilingan: 18.06.2024
Qayta qabul : 24.06.2024
Saytda mavjud : 27.06.2024

Muallif (lar)
X.A.Asqaraliyeva
D.A.Ganiyeva

Muallif bilan aloqa

<https://orcid.org/0009-0006-7692-1799>

hayotxonasqaraliyeva5@gmail.com

© X.A.Asqaraliyeva va boshqalar

UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:

<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti

Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Annotatsiya. Ushbu maqolada media muloqotda paralingvistika doirasida bugungi kunda internet paydo bo'lgunga qadar mavjud bo'lgan xususiyatlarni o'zida jamlagan tilning yangi faoliyat doirasi – Internet muloqoti haqida tadqiq qilindi.

Kalit so'zlar: kompyuter texnologiyalari, elektron muloqot, internet muloqoti, paralingvistik vositalar.

Аннотация: В данной статье в рамках паралингвистики в медиакommunikации исследовано новое направление языковой деятельности, включающее в себя черты, существовавшие до появления Интернета сегодня, - интернет-коммуникация.

Ключевые слова: компьютерные технологии, электронная коммуникация, Интернет-коммуникация, паралингвистические средства.

Annotation: In this article, within the framework of paralinguistics in media communication, a new area of language activity, which includes the features that existed before the advent of the Internet today, was researched - Internet communication.

Key words: computer technologies, electronic communication, Internet communication, paralinguistic tools.

KIRISH

Hozirgi zamon dunyosi – bu «tinglovchi» va “ko‘ruvchi odam” sintezi davri. A.V.Sokolov bugungi global ijtimoiy kommunikatsiya tizimining shakllanishi borasida Kanadalik professor M.Maklyuxan oldindan bashorat qilgani xususida bayon qilar ekan, uni “elektron muloqot dahosi”deb ataydi. Elektr va elektron muloqot vositalari, M.Maklyuxanga ko‘ra, insoniyat tarixidagi “kommunikatsion inqilob”dir. Zamonaviy muloqot vositalarining o‘ziga xos xususiyati shundaki, ular individual sezgilarga emas, balki insonning butun asab tizimiga ta’sir qiladi. Elektron muloqot texnologiyalari yangi texnologik asosda sayyoramizni yagona “global qishloq”qa aylantiradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

M.Maklyuxan XX asrning 60- yillarida o‘z bashoratlarini o‘sha paytda paydo bo‘lgan televidenie imkoniyatlaridan boshlab shakllantirgan. U kompyuter texnologiyalarining istiqbollari hisobga olmagan edi, chunki u davrda hali muloqot vositasiga aylanmagan edi; shaxsiy kompyuterlar, masofadan kirish imkoniga ega ma’lumotlar banki, elektron pochta, “butun dunyo bo‘ylab o‘rgimchak to‘ri – internet” yo‘q edi. Ammo Maklyuxan “gipermediya”– multimediyalarida amalga oshiriladigan tovush, statik va dinamik tasvirlar birligini paydo bo‘lishini oldindan bashorat qilgan.

Eksperimental psixolog olim P.M.Yakobson shaxsni harakatlantiruvchi, faoliyatga rag‘batlantiruvchi motivatsion omillarning quyidagi ijtimoiy- psixologik turlarini tasniflaydi:

- 1) siyosiy, axloqiy ideallar;
- 2) taassurot olish uchun yetarlicha asosli manfaatlar (sport, san’at va hokazo);

3) kundalik hayotni tashkiletishga intilish, mehnat, ijodiy faoliyat va oilaviy hayot va boshqalarga layoqat);

4) biror narsaga kuchli ehtiyoj (kitoblar, pul va h.k.).

TADQIQOT

METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bizningcha, internet muloqoti ana shu tushunchalarning barchasi doirasida ma’lumot olish, axborot almashish, global miqyosda hamfikrlar bilan bog‘lana olish, istagan mashg‘uloti bilan bilvosita shug‘ullanish imkoniyati to‘yintirilganligi sababli «attraktor» sifatida butun insoniyatni o‘ziga jalb eta oldi. Attraktor – (inglizcha attract – jalb qilmoq, o‘ziga tortmoq) dinamik tizimlar fazali nuqtalarining ko‘pligi bilan xarakterlanadigan, vaqt o‘qi davomida dinamik tizim traektoriyasiga tortiluvchi holat. Attraktorning ortida sistemani to‘la egallashi, qoplashi mumkin bo‘lgan nisbatan barqaror holatlar yotadi . Attraktorning eng oddiy belgisi – bu o‘ziga tortuvchi doimiy nuqta bo‘lib, pirovard natijada tizimning yangi sifat bosqichiga o‘tishiga sabab bo‘ladi. Xususan, bugungi shiddatli davrda dunyoda kechayotgan jarayonlar tillarga ham o‘z ta’sirini o‘tkazmoqda.

O‘zaro ijobiy munosabat o‘rnatish aksariyat suhbatdoshlarning asosiy kommunikativ maqsadidir. Bu maqsadga erishishda noverbal vositalar muhim ahamiyatga ega. Internet muloqoti bilvosita jarayon bo‘lib, adresant → texnik vosita (telefon, kompyuter) → adresat tarzida kechadi.

Tabiiyki, kommunikantlar bir-birlarining yuz-ko'z ifodalarini, imo-ishoralarini ko'ra olmaydilar. (Videomuloqotda buning ham imkoni paydo bo'ldi.) Hissiy ekspressivlik darajasi shaxslararo munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi: his-tuyg'ularning qanday vositalar orqali uzatilishi va qanchalik to'g'ri amalga oshirilishi axborot mazmuni va muloqot ta'sirchanligini orttirishi yoki kamaytirishi mumkin.

Internet muloqotining inson hayotining barcha sohalariga kirib borishi va yetakchi vositalardan biriga aylanishi tilga ham o'z ta'sirini kuchaytirmoqda. Tarmoqli muloqotning turli shakllari tarkibini tahlil qilish tilning og'zaki va yozma muloqot uyg'unligidagi funksional jihatlari, jumladan, sintaktik xususiyatlarini tadqiq qilish imkonini beradi. A.L.Latipovanning o'rinli ta'kidlashicha, internet tilida sodir bo'layotgan o'zgarishlar vaqt o'tishi bilan kundalik tilga kirib boradi va shu bilan til tizimiga, uning so'z boyligiga ta'sir qiladi, shuning uchun so'nggi yillarda tilshunoslar tarmoq muloqotiga alohida e'tibor bera boshladilar. Bugungi davr kishisida "yangi shiddatli virtual dunyo" shakllanishi va rivojlanishini kuzatish imkoniyati bor

Paralingvistik vositalar internet muloqotining ustun jihati sifatida qo'shimcha axborot xususiyatiga ega bo'lishi bilan birga pragmatik funksiyalarni bajarishi bilan ham tobora ilmiy jamoatchilik e'tiborini tortmoqda. Ularning matn va diskursdagi o'rni va roli borasida ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda.

Paralingvistika nutqiy muloqotga ovoz tembri, intonatsiya, yo'tal, imo-ishora, gapirish uslubi kabi vositalar yordamida uzatilayotgan ma'lumot muayyan ma'noda to'ldiradigan hodisalarni o'rganadi. Qabul qiluvchining belgilar ifodasiga reaksiyasini o'rganishi jihatidan pragmatikaga yaqin turadi. Paralingvistika obyekt turlicha tushuniladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Internet muloqotining paydo bo'lishi bilan paralingvistik vositalar ro'yxati ancha kengaydi. Garchi bu illyustrativ vositalar an'anaviy muloqot jarayonida qo'llanib kelingan bo'lsa-da, internet diskursi ularni bir maydonga jamlab, foydalanish uchun qulay imkoniyat yaratib berganligi bilan xarakterlidir. Bunday illyustrativ vositalar uzatilayotgan ma'lumotni oson anglash, kommunikantlar o'rtasida o'zaro yaqin munosabatlarni shakllantirish, ekspressiv bo'yoqdorlikni ta'minlash kabi qator vazifalarni bajaradi. Shuningdek, boshqa madaniyat vakillari bilan ularning tilini bilmasdan turib muloqot qilish imkonini beradi. Tabiatiga ko'ra, bular paralingvistik vositalar bo'lib, muloqotning jonli va ta'sirli bo'lishini ta'minlaydi. Ular ishtirokidagi muloqot esa "universal til" deb ham yuritilmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sokolov A.V. Ijtimoiy aloqaning umumiy nazariyasi: Darslik. Sankt-Peterburg: Mixaylov V.A. nashriyoti, 2002 yil.
2. Yakobson P.M. Xulq-atvor motivatsiyasining psixologik muammolari. - M., 1969. - S. 21-22; Jeykobson R. Tilning mohiyatini izlashda // Semiotika. - M.: 1983.

- S. 102-117; Jeykobson R. Tanlangan asarlar. - M.: 1985. 3. Nurmonov A., Rahimov A. Lingvosinergetikaga kirish - T.: Akademnashr, 2013.4. Boeva E. D. Kognitiv paralingvistika. - Anapa, 2005 yil.

3. Boeva E. D. Kognitiv paralingvistika. - Anapa, 2005 yil.

4. Trach A.S. Internetda yozma nutqdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari // SFedU (Janubiy Federal Universiteti) materiallari I bo'lim. Zamonaviy filologiya muammolari. - Taganrog, 2010 yil.

5. Рахматов, З. Н., & Рашидов, Д. Н. (2023). Пути совершенствования механизма разработки маркетинговой стратегии ао «Ўзтемирйўлйўловчи». Innovative achievements in science 2022, 2(17), 55-60.

6. Хомский Н. Синтаксические структуры // Новое в лингвистике. – М., 1962.